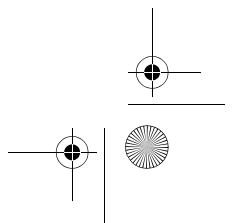
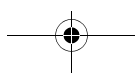
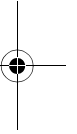
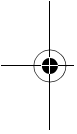
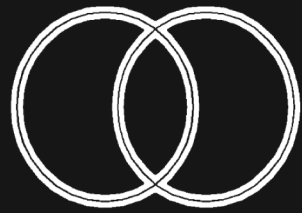
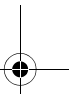
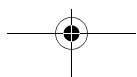
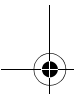
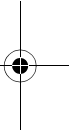
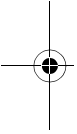
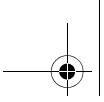

Joron Pihl

Nasjonale minoriteter og det flerkulturelle Norge – utsyn

Kapittel 14

Nasjonale minoriteter og det flerkulturelle Norge – utsyn

Innledning

Nasjonale minoriteters historie handler om innvandring og transnasjonalitet, flerspråklighet, flerreligiøsitet og minoritetenes motivasjon og vilje til å videreføre kunnskap og tradisjoner knyttet til sin egen spesifikke historie. Historien til hver av de nasjonale minoritetene er særegen. Samtidig deler minoritetene noen grunnleggende erfaringer i forhold til majoritets befolkningen og til staten og dens institusjoner og profesjoner.

De nasjonale minoritetenes historie kan leses som et produkt av etnisk organisering. På den ene siden dreier det seg om minoritetenes egen organisering i forhold til norske myndigheter og majoritetsbefolkningen. På den andre siden dreier det seg om den norske majoritetens og statens politikk i forhold til minoritetene. Minoritetenes historie og status er uløselig knyttet til den politikk og praksis stat, institusjoner og profesjoner i Norge har ført og fører overfor de nasjonale minoritetene. Historisk har vi sett at denne politikken har variert med politiske og økonomiske forhold.

Den europeiske konvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteter forplikter stater til å beskytte eksistensen av nasjonale minoriteter. Dette forteller at de nasjonale minoritetenes eksistens har vært truet. Eksistensen av nasjonale minoriteter kan ikke tas for gitt. De har vært forsøkt utryddet i Europa. Det rammet jøder og romfolket under andre verdenskrig.¹ I Norge har tater opplevd å bli utsatt for rasehygieniske tiltak med det formål å forhindre biologisk og kulturell reproduksjon. Vitenskapelig og politisk rasisme er uløselig knyttet til behandlingen av de nasjonale minoritetene. Det er mot denne bakgrunnen at anerkjennelse av de nasjonale minoritetene representerer et historisk framskritt. Myndighetene forplikter seg til å beskytte dem mot den forfølgelse, undertrykkelse og stigmatisering som minoritetene tidligere har vært utsatt for.

Hva kan anerkjennelse av og økt kunnskap om nasjonale minoriteter bety for forståelsen av det flerkulturelle samfunnet i samtiden? Jeg vil drøfte dette med vekt på etnisk organisering, innvandring og globalisering. Dette utgjør forutsetninger for relasjoner mellom minoriteter og den norske majoriteten i det flerkulturelle Norge i vår tid.

Etnopolitikk, etnisk organisering og etniske relasjoner

Norges ratifisering av Den europeiske konvensjonen for vern av nasjonale minoriteter i 1995 er et etnopolitisk tiltak. Det markerer et vendepunkt i statens etnopolitikk overfor minoritetene. Etnopolitikk innebærer organisering av sosiale relasjoner på etnisk grunnlag. Vendepunktet består i et skifte fra en statlig assimileringpolitikk til statlig anerkjennelse av de nasjonale minoritetene. Det vil si at etnopolitikk kan fungere negativt eller positivt avhengig av de politiske premissene for etnisk organisering, målsettingen og normative og etiske forutsetninger. Jeg vil her drøfte noen aspekter og dilemmaer ved etnisk organisering på individnivå og på kollektivt nivå i det flerkulturelle samfunnet og knytte dette til dagens situasjon, som kjennetegnes ved kulturell kompleksitet, migrasjon og globalisering.

Fredrik Barth karakteriserer etniske relasjoner som et produkt av sosial organisering. Etnisk organisering er ifølge Barth et produkt av tilskrivingsprosesser. Disse karakteriserer han som «selvtilskrivning» og «andretilskrivning.» Slike tilskrivingsprosesser er særlig virksomme når personer og grupper som har forskjellig historie og forskjellig språklig og kulturell bakgrunn, møtes. Ifølge Barth er etnisk organisering et kontaktfenomen. Det vil si at en gruppe identifiserer seg selv og sin egen identitet som særegen i møte med andre grupper. Selvtilskrivning i en gruppe kan gjøres med henvisning til kjennetegn som gruppen anser som viktig for seg, som for eksempel felles språk, felles religion, hudfarge, felles historie eller en kombinasjon av disse eller andre faktorer. Denne formen for sosial organisering samler individer om felles interesser. Blant de reisende har reisingen vært en viktig identitetsmarkør. Blant jødene har religion vært et slikt fenomen. Blant jødene har også erfaringer med pogromer og holocaust vært vesentlige forutsetninger for etnisk organisering. Blant kvener har språket og historien om deres innvandring til Norge vært grunnlag for etnisk organisering, for å nevne noen eksempler. Etnisk organisering foregår alltid i en spesifikk historisk og kulturell kontekst, og den spesifikke konteksten har en forhistorie. Dette utgjør vesentlige forutsetninger for hvordan individer og grupper definerer sine interesser og behov i forhold til andre.

På statlig nivå har etnisk organisering tatt form av nasjonsbygging. Nasjonsbyggingsprosjektet faller for Norges vedkommende sammen med løsrivelsen fra dansk kolonialisme. Majoriteten konstruerte en «norsk»

identitet på grunnlag av norsk språk og ideen om «én norsk nasjonal kultur.» I denne prosessen har majoriteten undertrykt kulturell kompleksitet og minoritetene i Norge. Kulturell identitet og enhet har vært konstruert på kristendommens grunn. Vitenskap og utdanning har konstruert én nasjonal kultur gjennom utelukkelse av kulturell kompleksitet, flerspråklighet og flerreligiositet. I nyere tid definerer majoriteten humanisme og et demokratisk styresett med likestilling mellom kjønnene som sentrale elementer i forbindelse med selvtilskrivning og organisering av etniske relasjoner. Dette kan leses blant annet i beskrivelsen av en nasjonal norsk identitet og kultur i «generell læreplan» for grunnskole, videregående skole og voksenopplæring.

Et sentralt poeng i Barths analyse av etniske grupper og grenser er at utgangspunktet er sosial organisering for å fremme egne interesser, definert som gruppeinteresser. Det innebærer ofte positive selvtilskrivingsprosesser og negativ andretilskrivning. I forhold til minoriteter kommer majoritetens negative andretilskrivning ofte til uttrykk i form av stereotyper og stigma. Maktforhold utgjør fundamentale forutsetninger for etnisk organisering. Samfunnets elite utøver definisjonsmakt i forbindelse med konstruksjon av etniske relasjoner. Her spiller forskning, medier og parlamentariske og statlige institusjoner en sentral rolle.

Ifølge Barth er det ikke slik at felles språk eller felles kultur i seg selv er grunnlaget for etnisk organisering. Grunnlaget for etnisk organisering er interesser – behovet for eller ønsket om å organisere seg om felles interesser i forhold til andre sosiale grupper. I denne prosessen identifiserer gruppen seg som særegen ved grensedragning mot grupper som den er i kontakt med. Det gjelder så vel minoriteter som majoriteten i samfunnet. Dynamikken i forbindelse med konstruksjon av etniske relasjoner oppstår i interaksjonen mellom grupper som har ulik samfunnsmessig makt og innflytelse. For å kunne vurdere om etnisk organisering fremmer sosial rettferdighet eller fungerer undertrykkende, er det nødvendig å undersøke etnisk organisering spesifikt i en konkret historisk kontekst. Når nasjonale minoriteter har organisert seg på etnisk grunnlag for å forsvare seg mot undertrykkende etnopolitikk fra norske myndigheters side, kan det betraktes som sosialt rettferdig innenfor den konkrete konteksten. Forfølgelse og undertrykking fremmer ofte en sterk etnisk organisering blant minoritetene.

Etnisk organisering legger vanligvis stor vekt på kulturelle og historiske variabler i den sosiale organiseringen. Det vil si at denne formen for sosial organisering samler individer på tvers av klasse og på tvers av kjønn. Etnisk organisering synliggjør en gruppe som distinkt fra andre grupper, og denne organiseringen gjøres ofte med henvisning til kulturelle kjennetegn som gruppen aktivt reproducerer. I dette perspektivet har etnisk organisering et konserverende element som er forbundet med at kulturbegrepet inntar en sentral plass. Kulturell reproduksjon innebærer å vektlegge kulturell beva-

Nasjonale minoriteter i det flerkulturelle Norge

ring. Dette er et kjennetegn ved etnisk organisering både blant majoritet og minoriteter.

I dagens samfunn, som kjennetegnes ved globalisering og migrasjon med raske endringer innenfor produksjon, økonomi og samfunnsliv, vil vekt på bevaring av livsformer og tradisjoner kunne komme i konflikt med deltakelse i samfunnet på de premissene som de raske sosiale endringene innebærer. Slik kan en målsetting om kulturell bevaring av tradisjonelt levesett som en etnisk gruppe definerer som viktig for seg, faktisk kunne komme i konflikt med gruppens mulighet for aktiv samfunnsdeltakelse i et postindustrielt samfunn som det norske. Dette er et dilemma som stiller gruppen og medlemmene overfor prioriteringer med hensyn til å velge hvilke tradisjoner eller livsformer de ønsker å bevare, og hvilke de ønsker å endre i dagens situasjon. Dette reiser igjen nye utfordringer med hensyn til hvordan disse spørsmålene håndteres innenfor en gruppe som organiserer seg på etnisk grunnlag.

Problematisering av etnisk organisering

Kulturell reproduksjon innebærer forventninger til medlemmene innenfor en etnisk gruppe om å identifisere seg med de samme kulturelle kjennetegnene som gruppen tilskriver seg selv. Innad i en etnisk gruppe kan dette imidlertid oppleves av et enkelt individ som begrensende eller til og med undertrykkende. I vår tid problematiseres dette gjerne i lys av behandlingen av kjønn, men uenighet innad i en etnisk gruppe kan like gjerne være forbundet med andre kriterier for sosial organisering, som for eksempel sosial klasse eller religion. Innad i en etnisk gruppe kan det være store klassemotsetninger, religiøse motsetninger og motsetninger knyttet til kjønn. Det fører til intern uenighet om den politikken som den etniske gruppen fører på egne vegne. På bakgrunn av dette er det i artikkel 2 i Den europeiske konvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteter presisert at konvensjonen gir en rett til å bli behandlet som tilhørende en nasjonal minoritet, det vil si som tilhørende kollektivet av for eksempel rom eller kvener, og konvensjonen gir individet rett til å velge *ikke* å bli behandlet som tilhørende en nasjonal minoritet.

Ethvert individ har altså rett til å velge om vedkommende ønsker å identifisere seg som medlem av en nasjonal minoritet og bli behandlet som det, eller ikke. Dette er et sentralt poeng. På den ene siden har nasjonale minoriteter krav på beskyttelse i den forstand at de ikke skal utsettes for undertrykking fordi de har et språk, en religion eller et levesett som skiller seg fra majoritetens. Men like viktig er at individer med minoritetsbakgrunn som ikke ønsker å identifisere seg med minoritetens levesett, skal kunne bli akseptert og innlemmet i majoritetskulturen. Dette betyr i realiteten at de

som selv ønsker assimilering, skal inkluderes i majoritetskulturen. Dette er en problemstilling det vanligvis snakkes lite om, men som faktisk er av stor betydning. Det er for eksempel ingen selvfølge at minoriteter som har innvandret, innlemmes i majoritetskulturen.

Majoritetens undertrykking av minoritetene har historisk tatt form av stigmatisering og undertrykkelse med henvisning til minoritetenes «annerledeshet.» Rasisme har ført til at minoritetene har blitt utelukket fra tilhørighet og beskyttelse innenfor majoritetens fellesskap, også når minoritetene ikke har skilt seg ut ved «annerledeshet.» Ett slående eksempel på dette er nordmenns behandling av norske jøder under andre verdenskrig i Norge. I forbindelse med nazistenes politikk for å utrydde jødene bidro norsk politi og lensmenn til deportasjon av norske jøder. Norske jøder som var fullt assimilert i det norske samfunnet, ble deportert til utryddelse. I alt 35 % av jødene i Norge ble deportert og utryddet. Motstanden mot jødedeportasjonene var svak i den norske befolkningen. Nordmenn trakk en etnisk grense mellom seg og jøder som innebar at jødene ikke ble inkludert i kategorien «nordmenn.» Slik kunne helt uskyldige menn, kvinner og barn arresteres av norsk politi og deporteres til utryddelse.

I dag opplever nordmenn som snakker flytende norsk, har høy utdanning og ikke skiller seg ut fra andre samfunnsborgere ved annet enn ved et «fremmed» navn eller mørk hudfarge, å bli utsatt for utestenging på arbeidsmarkedet og boligmarkedet. En nærliggende analyse av dette er at majoriteten foretrekker «sine», ved ansettelse og utleie av boliger. Nordmenn kategoriseres som «innvandrere» i generasjoner. Det innebærer at de utdefineres fra et norsk sosialt fellesskap. Dette er en historisk parallell til majoritetens behandling av kvener, tater, jøder og rom. Majoritetens konstruksjon av «innvandreren» gjennom etnopolitikk i form av «innvandringspolitikk,» motvirker at de innlemmes i det norske fellesskapet til tross for at mange av dem har levd og arbeidet her i generasjoner. Minoritetspråklige skoleelever som er født og oppvokst i Norge, omtaler ofte seg selv som «utlendinger.» En måte å forstå dette på er at de ofte opplever å bli betegnet som «utlendinger», og at de har internalisert en språkbruk som gjenspeiler dette.

Anthony Appiah diskuterer dilemmaer knyttet til etnisk organisering med utgangspunkt i egen biografi. Appiah er forsker, afro-amerikaner og homofil. Han skriver at hans identitet og tilhørighet er knyttet til alle disse dimensjonene i hans liv. Samtidig opplever han et press til å identifisere seg på etniske premisser – som tilhørende gruppen afro-amerikanere. Han opplever også et press om å identifisere seg om homofil. Han motsetter seg begge disse pressene om kollektiv identifikasjon, tilhørighet og sosial organisering. Appiah ønsker å kunne bevege seg mellom afro-amerikanere, homofile og andre sosiale miljøer og grupper uten å måtte definere en kollektiv tilhørighet som forplikter ham til ett av disse miljøene.

En etnisk gruppe og medlemmene av den identifiserer seg som annerledes fra andre. I dette perspektivet har etnisk organisering en eksklusiv dimensjon i forhold til «de andre». Etnisk organisering konstruerer en dikotomi mellom «oss» og «dem.» I denne sammenheng er det på sin plass å peke på at begrepet «etnisitet» er lite hensiktsmessig fordi det lett gir opphav til forestillinger om at «etnisitet» er en egenskap ved et individ eller en gruppe. Hvis vi følger Barth i at «etniske relasjoner» er en form for sosial organisering, vil altså ikke egenskaper ved individer være det som konstituerer etniske grupper, men den grensdragning som en gruppe trekker mellom seg og andre – noe som riktignok ofte skjer med henvisning til kulturelle og historiske variabler. I dette perspektivet er begrepet «etniske relasjoner» å foretrekke framfor «etnisitet.» Etniske relasjoner er et politisk fenomen.

Innad i en etnisk gruppe er begrepene «felles språk», «felles kultur», «felles religion» og «felles historie» begreper som fordrer presisering. For når en etnisk gruppe identifiserer seg med henvisning til slike sentrale felles variabler for det formål å fremme sine interesser i kontakt med andre etniske grupper, så betyr ikke dette at alle individer innenfor gruppen faktisk deler én kultur. Begrepet «felles» har som regel en empirisk forankring, samtidig som det innad i den etniske gruppen vil være store variasjoner og til og med motsigelser med hensyn til hvordan de forstår sin «felles kultur», «felles religion» eller «felles historie.» Hvert enkelt individ er unikt og har en selvsagt frihet til å stille seg fritt når det gjelder fortolkningen av gruppens kultur og historie. Kort sagt betyr dette at et enkelt individ verken kan eller bør gjøres ansvarlig for den etniske gruppens «felles kultur.» Det ville i så fall legge forholdene til rette for generaliseringer, som ofte kan ta form av stereotypier og stigma.

Andretilskrivning kommer til uttrykk gjennom at en etnisk gruppe tilskriver en annen gruppe visse kjennetegn med henvisning til sosiale, kulturelle, religiøse eller historiske variabler eller hudfarge. Innenfor nasjonalstatens rammer har statlige myndigheter, institusjoner, profesjoner og medier historisk bidratt til andretilskrivning i forhold til minoriteter. Om majoritetens andretilskrivning i forhold til minoriteter er positiv eller negativ er et produkt av politiske forhold nasjonalt og internasjonalt, og potensialet for interessefellesskap eller interessekonflikt med minoritetene. Dette kommer blant annet til uttrykk ved omtale av innvandrere.

Historiske studier har vist at det først var med etablering av nasjonalstaten at motstanden mot innvandrere skjøt fart i Norge. Med etablering av nasjonalstaten ble nærværet av jøder, rom, kvener, tatere og skogfinner etter hvert definert som et samfunnsproblem, en sosial byrde og en sosial og politisk trussel. Nasjonsbyggingsprosjektet dreide seg om å legitimere forsvar for territoriet og rettigheter forbeholdt legitime innbyggere av nasjonen. Nasjonsbyggingen antok etnonasjonalistiske dimensjoner. Hvis

vi følger Barths resonnement, kan majoritetens negative «andretilskrivingsprosess» i forhold til minoriteter forstås som majoritetens sosiale organisering for å beskytte sine interesser og privilegier i forhold til «fremmede.»

Problemer i forholdet mellom «selvtilskrivning» og «andretilskrivning» oppstår når disse ikke er sammenfallende og den ene part – fortrinnsvis den sterke part – tilskriver den andre negative eller mindrevverdige egenskaper eller kjennetegn og disse generaliseres til en hel gruppe. Negative stereotyper og rasisme som minoritetene har blitt utsatt for gjennom historien, kan i dette perspektivet forstås som en form for etnisk organisering fra majoritetens side. Rasisme er innvevd i den vestlige kolonialismens og imperialismens historie. Det vil si at rasisme er innvevd i europeisk historie og kultur. Dette er imidlertid i liten grad erkjent i de vestlige demokratiene i dag. Det er en sterk tendens til å karakterisere rasisme som en unormal utvekst på demokratiet.

Når majoriteten tilskriver minoritetene negative stereotyper, enten det er individer, profesjoner, institusjoner eller myndigheter som står for dette, kan det vurderes som en form for etnisk organisering fra majoritetens side. Etnisk stigma svekker minoritetenes sosiale status. Det får avgjørende betydning for minoritetenes samfunnsmessige innflytelse, deres tilgang til arbeid, bolig, utdanning, deres mulighet til å drive næringsvirksomhet og deres mulighet for sosial mobilitet og tilgang til velferdsgoder. Rasisme bidrar til marginalisering og utelukkelse av minoritetene. Den etniske majoriteten får i kraft av dette et fortrinn i konkurranse med minoritetene om arbeid, bolig, utdanning, og et fortrinn innenfor næringsvirksomhet og i forbindelse med tilgang til velferdsgoder.

De nasjonale minoritetenes historie kan leses som en manifestasjon av institusjonalisert rasisme, som i særlig grad har rammet rom, tatere og jøder, men også i noen grad kvener og skogfinner. Statens tilskrivning av minoritetsstatus til de fem nasjonale minoritetene innebærer en innrømmelse av overgrep som det norske samfunnet har utsatt minoritetene for. Tilskrivningen av minoritetsstatus forplikter myndighetene til å sørge for at tilsvarende overgrep mot nasjonale minoriteter ikke skal finne sted i vår tid.

Hvis vi sammenlikner etnisk organisering med organisering på grunnlag av sosial klasse eller kjønn, framkommer noen klare forskjeller. Klasseorganisering innebærer organisering av individer som har felles klasseinteresser. Klasseorganisering inkluderer alle med felles klasseinteresser uavhengig av språklig, kulturell, religiøs eller historisk bakgrunn og kjønn. Organisering på grunnlag av kjønn har kvinnebevegelsen primært stått for. Kvinnebevegelser har organisert kvinner for felles interesser på vegne av alle kvinner. Det har dreid seg om felles interesser knyttet til kamp for stemmeretten, krav om lik rett til arbeid og utdanning og til rettigheter ved svangerskap og fødsel, likelønn etc. Kvinnene har organisert seg uavhengig av sosial klasse og etnisk bakgrunn og har appellert om politisk støtte fra all-

mennheten, fra organisasjoner og partier og fra menn. Samtidig viser kvinnebevegelsens historie at det har vært betydelige uenigheter og politiske kamper innad i kvinnebevegelsen om både innhold, krav og metoder. Dette har blant annet vært forbundet med at kvinner har forskjellig klassebakgrunn. Det finnes rike og fattige kvinner. Disse har ikke felles interesser i alle spørsmål. Hvis vi sammenlikner de tre prinsippene for sosial organisering: etnisitet, klasse og kjønn, kan det likevel se ut som om etnisk organisering av minoriteter utgjør et smalere grunnlag for sosial organisering enn klasseorganisering eller organisering på grunnlag av kjønn, som i prinsippet overskrider nasjonalstatenes eller regionenes grenser.

Knut Kjeldstadli (se kap.1) definerer en minoritet som en gruppe som er tallmessig mindre enn flertallsbefolkningen, har hatt kjennetegn som merker den ut i egne og/eller i andres øyne, og dessuten har stått i en underordnet stilling overfor majoriteten. Hvis vi legger til grunn at minoritetene befinner seg i en underordnet samfunnsmessig situasjon, vil det i mange henseende kunne være i minoritetenes interesse med felles organisering vis-à-vis myndighetene. En slik felles organisering kunne omfatte både nasjonale minoriteter og nye minoriteter som har innvandret til Norge. I forholdet mellom etniske grupper innebærer imidlertid etnisk organisering en grensedragnings som ikke legger forholdene godt til rette for et slikt samarbeid mellom minoriteter som har forskjellig samfunnsmessig status. Faktisk kan etnisk organisering fremme sosial fragmentering mellom forskjellige kategorier minoriteter som alle befinner seg i en underordnet sosial posisjon i forhold til staten og majoriteten i samfunnet. I et styringspolitisk perspektiv er det grunn til å peke på at makthavere vil kunne være tjent med en slik fragmentering minoritetene imellom som etnisk organisering medfører. Makthavere kan på sin side spille på indre motsetninger mellom minoritetene, som ikke evner å forene seg i en kamp for felles interesser vis-à-vis myndighetene. Dette blir særlig synlig i distinksjonen som staten trekker mellom ulike kategorier minoriteter som har innvandret gjennom tidene. Staten tilskriver fem etniske grupper status som nasjonale minoriteter, noe som innebærer politiske rettigheter for disse gruppene og motsvarende forpliktelser for myndighetene. Samtidig tilskriver staten andre etniske minoriteter status som «innvandrere» eller «norskfødte med innvandrerforeldre» uten tilsvarende rettigheter og forpliktelser. Dette er en manifestasjon av ett problematisk aspekt ved etnisk organisering. Staten trekker en grense mellom ulike kategorier minoriteter som tilskrives forskjellig samfunnsmessig status og rettigheter.² Dette etablerer et etnisk hierarki mellom minoritetene. Det er sannsynlig at staten er tjent med dette. Dette kan ses som én konsekvens av etnisk organisering, som staten praktiserer i organisering av sosiale relasjoner, og som minoritetene selv bidrar til med sin egen organisering på etnisk grunnlag. Hver etniske minoritet arbeider for sine interesser, men er ikke nødvendigvis solidarisk med andre

minoriteter i tilsvarende situasjon. Når det gjelder behov for beskyttelse mot etnisk diskriminering, beskyttelse mot rasisme og beskyttelse mot assimileringstvang har nylig innvandrede minoriteter de samme behovene for beskyttelse som nasjonale minoriteter.

Utsyn i globaliseringens tidsalder

De nasjonale minoritetenes historie kan leses som samtidshistorie. Det er historie om dette samfunnets institusjoner og profesjoner, kirke og stat og såkalt vanlige menneskers forhold til sosial og kulturell kompleksitet. De nasjonale minoritetene har «forstyrret» en nasjonal orden – et kulturelt hegemoni, et forestilt fellesskap, en kristen dominans og en patriotisk minnekultur. Majoriteten har brukt – og bruker – definisjonene av «de andre» til å definere seg selv. Vitenskap, profesjoner og politiske myndigheter har nedvurdert minoritetenes språk og karakterisert deres levesett som lave-restående i forhold til majoritetens, med skadelig virkning for minoritetene selv og deres barn.

Stigmatiseringen av minoritetene har skiftet over tid, men elementer som ofte går igjen er påstanden om at minoritetene har mindreverdige sjelsevner og intellektuelle forutsetninger, de er upålitelige samfunnsborgere, de er kriminelle og en belastning for samfunnet, økonomisk og sosialt. De er en trussel mot sosialt samhold, likestilling mellom kjønnene, «vårt levesett» og «vår kultur.» De er en trussel mot vår sikkerhet – jf. «den finske fare» eller «den muslimske fare.»

Gjennom karakteristikken av minoritetene definerer majoriteten seg selv. Denne majoriteten er motsatsen til minoritetene. Gjennom å beskrive en minoritet som tilbakestående, karakteriserer majoriteten egen kultur som høyerestående – majoritetens kultur har verdi, den er manifestasjonen av opplysning, framskritt og sivilisasjon på høyt nivå – i historisk tid det hittil høyeste nivå. Majoriteten er rasjonell, med høyt utviklet intellektuell kapasitet og bestående av pålitelige samfunnsborgere som utgjør samfunnets ryggrad og menneskelige og økonomiske ressurs. Denne måten å analysere og organisere sosiale relasjoner på kan karakteriseres som etnisk organisering basert på de dominerende maktforholdene i samfunnet til enhver tid.

Globaliseringens tidsalder kjennetegnes av et globalt marked for den kapitalistiske økonomien. Men arbeidskraftens bevegelse reguleres av nasjonal og regional politikk. Den norske innvandringspolitikken og «Festung Europa», som er betegnelse på EU's politiske mur mot innvandring fra såkalte tredjeland utenom EU og Europa, illustrerer det. På dette punktet er det et innebygget misforhold mellom økonomiske strukturer og betingelser på den ene siden og politiske strukturer og betingelser på den andre. Kapi-

Nasjonale minoriteter i det flerkulturelle Norge

talen har behov for billigst mulig arbeidskraft og fri flyt av arbeidskraft som det er etterspørsel etter. Samtidig fastholder nasjonalstater og regioner sin mulighet til å begrense og regulere innvandring. «Innvandrere» konstrueres som «problem» i skolen og på arbeidsmarkedet, og som en sosial belastning og trussel mot velferdsstaten. «Innvandrere» framstilles i media som kriminelle i større grad enn andre borgere. Mannlige innvandrere framstilles som kvinneundertrykkende. Dette er ekko av stereotypier som majoriteten tidligere anvendte i forhold til for eksempel romfolket og taterne. Stereotypiene kan betraktes som et ledd i majoritetens etniske organisering – stereotypiene legitimerer innvandringskontroll og utestenging av innvandrere. Stigmatisering av minoritetene har som sosial funksjon å svekke motforestillingene mot diskriminering av minoriteter som er til stede – på arbeidsmarkedet, på boligmarkedet og i skolen. Stigma svekker motforestillinger mot tvangstiltak som rettes mot minoriteter: utvisningsvedtak og deportasjoner, manglende helsetilbud og sosiale rettigheter for papirløse innvandrere, etc.

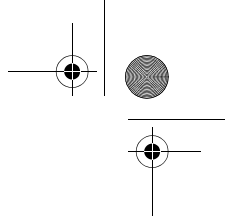
Nasjonalstatens modell for organisering av etniske relasjoner, der konstruksjon av en nasjonal enhetskultur reproduseres i skolen rundt etnonasjonalistisk kulturell kapital, er under press. Mennesker verden over er i bevegelse. Vi lever i folkevandringens tidsalder. Mennesker søker arbeid og et bedre liv for seg og sine. De er på flukt fra krig og forfølgelser. Verden er til stede innenfor nasjonalstatens grenser i nabolag, i klasserom, i arbeidslivet og i sykestuen i kraft av menneskene som her praktiserer et utall av språk, religioner, skikker og levemåter. Hvordan kan samfunnet utvikles under disse omstendighetene? Kan det bygges på 1800-tallets modell for nasjonalstaten, som forutsetter at befolkningen er grunnleggende lik når det gjelder språk, kultur og religion – med unntak av de nasjonale minoritetene og den samiske urbefolkningen? Eller er det mulig å tenke alternativt?

De nasjonale minoritetenes historie og ikke minst erkjennelse av de overgrepene som denne historien rommer, peker framover mot en politikk som overskrider en etnonasjonalistisk konstruksjon av sosiale relasjoner. Anerkjennelsen av de nasjonale minoritetene peker videre mot et samfunn som bygges på den befolkningen som faktisk er til stede til enhver tid og denne befolkningens totale språklige, intellektuelle og kulturelle ressurser. I globaliseringens tidsalder er det behov for at nasjonalstatens intime forbindelse mellom territorium og rettigheter brytes – ikke bare for kapitalen, men også for menneskene. Det betyr at vi kan se fram mot et samfunn der mennesker kan bevege seg fritt mellom nasjoner og regioner – der bevegelsesfrihet er en grunnleggende menneskerettighet. Vi kan se for oss et samfunn der individer som innvandrer til og lever og arbeider i Norge, får de samme rettighetene som de øvrige innbyggerne i utgangspunktet har. Rettighetene gjøres universelle og knyttes til personens tilstedeværelse.

Dette vil være en form for sosial organisering bortenfor etnisk organisering – en sosial organisering som likestiller alle medlemmer av befolkningen *fordi de er til stede*. Da vil et etnisk hierarki og skiller i status mellom «nordmenn», «nasjonale minoriteter» og «innvandrere» ikke lenger være betydningsfullt eller gyldig. Distinksjonen og hierarkiet mellom flyktninger, asylsøkere og papirløse vil heller ikke være meningsfullt. Befolkningen som er til stede, er likestilt i sosial, juridisk og politisk betydning.

Litteratur

- Appiah, A. K. (1994). Identity, Authenticity, Survival: Multicultural Societies and Social Reproduction. I: C. Taylor & A. Gutmann (Red.), *Multiculturalism* (s. 149–163). Princeton: Princeton University Press.
- Appiah, K. A. (2006). *Cosmopolitanism Ethics in a World of Strangers*. London: Alen Lane.
- Barth, F. (Red.) (1994). *Ethnic Groups and Boundaries The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Benhabib, S. (2006). Democratic Iterations The Local, The National and the Global. I: Benhabib, S. & Post, R. m. fl. (Red.). (s. 45–83). *Another Cosmopolitanism*. Oxford: Oxford University Press.
- Bruland, B. (2008). Den norske Holocaust. Forsøket på å tilintetgjøre de norske jødene. I: Hagtvet, B. (Red.) *Folkemordenes svartebok* (s. 425–441). Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. L. (2009). Folkemord i et komparativt koloniperspektiv: Et riss av en fagdebatt. *Historisk tidsskrift*(88), 399–428.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lavik, N. J. (1998). *Rasismens intellektuelle røtter. Rase, psykiatri og vitenskap: Et historisk perspektiv*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Lorenz, E. (2003). *Veien til Holocaust*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Pihl, J. (2000). Hva kjennetegner rasistiske diskurser? *Sosiologisk tidsskrift*, 8(3), 229–244.
- Pihl, J. (2002). Monumenter og mot-monumenter. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 19(2), 141–154.
- Pihl, J. (2009). Ethno-Nationalism and Education. I S. Alghasi, T. H. Eriksen & H. Ghorashi (Red.) *Paradoxes of Cultural Recognition Perspectives from Northern Europe* (s. 111–133). Farnham: Ashgate.
- Soysal, Y. (1994). *Limits of Citizenship Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: University of Chicago Press.
- Østigård, T. (2001). *Norge uten nordmenn En antinasjonalistisk arkeologi*. Oslo: Spartacus.

Nasjonale minoriteter i det flerkulturelle Norge

NOTER

- 1 Nazistenes utryddelsespolitikk rettet seg også mot slaver, kommunister, homofile og funksjonshemmede.
- 2 Samene har status som urbefolkning.

